

Пропозиції
Національних експертів з реформування вищої освіти Програми ЄС Еразмус+
спільно з НАПН України
(координатор В. Луговий)
до проєкту ПЛАНУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ
(матеріали групи «Освіта і наука»)

Стор. 3. **Ключові виклики «Освіта і наука»**

Інфраструктурні виклики

До пункту “Зруйнована/пошкоджена інфраструктура закладів освіти” додати “та наукових установ”

До пункту “Недосконала безпекова інфраструктура вже існуючих закладів освіти” додати “та наукових установ”

Пункт “Відсутність у багатьох учасників освітнього процесу доступу до комп’ютерного обладнання, програмного забезпечення та якісного Інтернету, що погіршує доступ до дистанційного навчання” замінити на “Відсутність у багатьох учасників освітнього процесу та наукових працівників доступу до комп’ютерного обладнання, програмного забезпечення та якісного Інтернету, що погіршує доступ до дистанційного навчання та можливості для наукової роботи”

Виклики кадрового забезпечення

Додати пункт “Демотивуючі впливи з боку керівників освіти та уряду на кадровий потенціал — немотивовані звільнення викладачів та науковців, що перебувають за кордоном та мають умови для дистанційної роботи, заяви про повне припинення фінансування науки (крім вузьких технологічних проєктів) в майбутньому, звуження ролі науки до виключно економічної, зменшення заробітної плати через зменшення набору студентів, зменшення навантаження та скасування встановлених законодавством надбавок”, Коментар — цей План відбудови щодо науки та освіти містить жорстке обмеження ролі науки до виключно економічної функції, демонструє некомпетентність авторів та фактичні заклики до виїзду науковців (які не можуть чи не бажають перекваліфікуватись в інженери-технологи) з України на постійну роботу за кордон, чи до зміни сфери діяльності, тобто фактично сам документ створює додаткові деструктивні впливи щодо розвитку науки, освіти, та формування людського капіталу.

Стор.4 **Ключові можливості «Освіта і наука»**

Використання науки та інновацій як драйвера економічного розвитку

Змінити заголовок “Використання науки та інновацій як драйвера економічного розвитку” на “Використання науки на інновацій як драйвера розвитку людського капіталу, експертної бази для прийняття державних рішень, наукової основи освіти, економічного розвитку”

Коментар: звуження ролі науки та інновацій до фактора економічного розвитку не дасть можливості в тому числі економічного розвитку — заміна фундаментальної науки на розвиток виключно технологій з потенціалом негайної комерціалізації призводить до виштовхування науковців з країни, з освіти та науки; високого ризику фінансування псевдонаукових та

псевдоінноваційних проєктів внаслідок низького експертного рівня осіб, які приймають відповідні рішення; примітивізації освіти, в тому числі вищої освіти та підготовки докторів філософії; високого ризику поширення ворожих впливів, деградації людського капіталу, культури та гуманітарної сфери внаслідок припинення фінансування фундаментальної науки, в тому числі суспільних та гуманітарних наук, які здебільшого взагалі не можуть бути прямо комерціалізовані. Існуючий заголовок транслює хибний месідж щодо ролі науки в суспільстві, яка не може зводитись лише до драйвера економічного розвитку, дає сигнал молоді, зацікавленій працювати в фундаментальній науці, та діючим вченим, виїжджати з країни назавжди.

Руйнація фундаментальної науки, яка не може бути негайно комерціалізована і не може бути очевидним для неспеціалістів фактором економічного зростання, практично унеможлиблює виконання більшості інших пунктів Плану відновлення.

Можливості фінансування

Пункт “Залучення міжнародних додаткових коштів для фінансування відбудови та модернізації закладів освіти та дослідницької інфраструктури” потребує уточнення — чи передбачається модернізація та відновлення дослідницької інфраструктури галузей, де неможлива безпосередня комерціалізація результатів досліджень.

Виконання пункту “Створення інструментів та умов для збільшення наукоємності ВВП за рахунок коштів бізнесу та міжнародної співпраці” залежить у великій мірі від законодавства, несприятливого для інноваційної та підприємницької діяльності.

Замінити пункт “Створення законодавчих інструментів та сприятливого підприємницького клімату для розвитку інноваційного бізнесу з метою збільшення наукоємності ВВП з залученням коштів бізнесу та міжнародної співпраці”

Можливості синергій та партнерства

Пункт “Налагодження партнерства між державними інституціями, та громадськими об’єднаннями, бізнесом задля розбудови сучасної моделі освіти” замінити на “Налагодження партнерства між державними інституціями, науковими установами та громадськими об’єднаннями, бізнесом задля розбудови сучасної моделі освіти”

Стор. 5-6 **Ключові обмеження «Освіта і наука»**

Системні обмеження

Додати пункт “Толерантне системне ставлення до академічної недоброчесності в процесі відбору та збереження кадрів, оцінювання результатів навчання та атестації кадрів, що призводить до зростання корупційних та репутаційних ризиків, низької якості управління, низької якості освіти, демотивації викладачів та здобувачів освіти”.

Змінити пункт “Відсутність державної стратегії розвитку науки, яка б визначала роль науки у загальній економічній стратегії та її очікуваний внесок у створення інновацій та технологій, а також передбачала відповідне цьому місцю та внеску ресурсне, інституційне та нормативне забезпечення” на “Відсутність державної стратегії розвитку науки, яка б визначала роль науки у розвитку людського капіталу, розвитку освіти, експертної спроможності прийняття рішень,

розвитку економіки, а також передбачала відповідне цьому місцю та внеску ресурсне, інституційне та нормативне забезпечення”. Звуження ролі науки та інновацій до фактора економічного розвитку та складової лише економічної стратегії не дасть можливості в тому числі економічного розвитку. Існуюче формулювання транслює хибний месідж щодо ролі науки в суспільстві, яка не може зводитись лише до ролі в економічній стратегії, дає сигнал молоді, зацікавленій працювати в фундаментальній науці, та діючим вченим, виїжджати з країни назавжди, негативно впливає на репутацію Національної ради з відновлення України від наслідків війни щодо компетентності її членів.

Змінити пункт “Низька ефективність державної системи управління наукою (застаріла, суперечлива нормативно-правова база, неадекватність наявних інструментів управління, фінансування, оцінювання якості науки її цілям, відсутність якісної системи визначення національних пріоритетів наукової та інноваційної діяльності, відсутність в країні сприятливого науково-інноваційного клімату)” на “Низька компетентність членів уряду та переважної більшості працівників міністерств, депутатів щодо суті науки та ролі науки в суспільстві, хибні уявлення щодо виключно економічної функції науки, можливості розвитку науки в умовах відсутності фінансування досліджень та заробітних плат рядових науковців та викладачів на рівні або менше рівня некваліфікованих працівників, толерантність до академічно недоброчесних осіб, які, крім репутаційної шкоди, також не можуть забезпечити належних рівень управління. Це призводить до неадекватних фінансування, управління, системи визначення національних пріоритетів наукової та інноваційної діяльності, відсутності в країні сприятливого науково-інноваційного клімату”.

Пункт “Застаріла та недостатня дослідницька та інноваційна інфраструктура (від будівель до обладнання), осучаснення якої потребує значних коштів, відсутність стратегії розвитку інфраструктури, підкріпленої необхідними ресурсами” потребує уточнення — чи передбачається модернізація та відновлення дослідницької інфраструктури галузей, де неможлива безпосередня комерціалізація результатів досліджень.

Фінансові обмеження

Вирішення проблеми, зазначеної в пункті “Недосконалість наявних інструментів конкурсного фінансування науки та грантової підтримки наукових досліджень, низька їхня частка в загальному обсязі фінансування”, потребуватиме багаторазового збільшення обсягу фінансування науки. Здійснення досліджень переважно на грантові кошти без належного фінансування базових витрат на інфраструктуру та базові заробітні плати неможливе.

Пункт “Недостатня ефективність використання бюджетних коштів, що спрямовуються на наукову діяльність (лише невелика частина цих коштів витрачається власне на дослідження, відсутність системи оцінювання ефективності фінансових інструментів державного фінансування науки)” потребує або наведення точного означення ефективності, або виключення положення про низьку ефективність. В сенсі загальновизнаного означення поняття “ефективність” (як відношення результату до вкладених ресурсів) використання бюджетних коштів на наукові дослідження є надзвичайно ефективним, значно більш ефективним ніж в інших країнах —

українські вчені отримують значні результати в умовах незначного фінансування інфраструктури, заробітних плат та власне досліджень. Більшість вчених витрачають власні кошти заробітної плати та додаткових заробітків на проведення досліджень, тому твердження “лише невелика частина цих коштів витрачається власне на дослідження” не є коректним. Дослідження неможливі без фінансування сталих витрат — експлуатації будівель та заробітної плати. Низька частка витрат бюджетних коштів на власне дослідження — результат не ефективності, а дуже низького загального рівня фінансування науки. Уявлення деяких керівників, ніби ефективність науки в умовах вкрай несприятливого бізнес-клімату в країні, високих ризиків переслідування контролюючими органами успішних інноваторів — це лише доходи від продажу патентів чи подібні, є хибними.

Пункт “Відсутність залежності базового фінансування наукових установ та ЗВО, рівня оплати праці їх працівників від результатів” потребує заміни на текст “Надзвичайно низьке базове фінансування наукових установ та ЗВО, низькі рівні оплати праці їх працівників не створюють умов для отримання більш вагомих результатів наукової діяльності”.

Кадрові обмеження

Пункт “Низька привабливість роботи педагогів у системі позашкільної освіти” доповнити текстом “, дошкільної, середньої та вищої освіти, роботи працівників бібліотек, закладів культури та наукових установ”

До пункту “Обмежений кадровий потенціал внаслідок воєнних дій та евакуації” додати “та демотивуючого впливу масових звільнень, зменшень реальної заробітної плати, толерантності до академічної недоброчесності на рівні уряду, та закликів керівників міністерств до ліквідації фундаментальної науки”.

До пункту “Недостатнє кадрове забезпечення закладів освіти” додати “та наукових установ”.

Пункт “Нестача якісно підготовлених кадрів обумовлює недостатню спроможність органів державного управління у науковій сфері до розробки і впровадження політик” замінити на “ Утримання на керівних посадах некомпетентних недоброчесних осіб та відмова залучати компетентні кадри обумовлює недостатню спроможність органів державного управління у науковій сфері до розробки і впровадження політик”.

До пункту “Велика кількість переміщених осіб серед науковців, неможливість продовження ними наукової та науково-технічної діяльності через недосконалість підтримки академічної мобільності та релокації, додати “та декларований керівниками державних органів курс на повну ліквідацію фундаментальної науки в країні”

До пункту “Порушення академічної доброчесності як системне і масове явище” додати “, толероване на рівні уряду та парламенту, що призводить до репутаційних ризиків на міжнародному рівні та демотивації здобувачів освіти, вчителів, викладачів та науковців”

Стор. 7-8 Стратегічні кроки для підвищення якості освіти і науки і синхронізації з освітнім та дослідницьким простором Європейського Союзу

Загальна середня освіта

До пункту “Перегляд змісту освіти (безпека життєдіяльності, захист України, патріотична компонента, психологічне та ментальне здоров’я, STEM- освіта)” додати “без погіршення якості викладання базових предметів”. Коментар — запровадження STEM-освіти часто сприймається як заміна системної освіти на описові несистемні курси, які унеможливають подальше отримання якісної системної освіти. Україна не може дозволити собі масову слабку освіту молоді, на відміну від багатших країн, які зможуть залучати іноземців як інженерів, лікарів, науковців.

Позашкілля + Освіта дорослих

Додати пункт “Створити систему надання базових знань для дорослих з математики та природничих наук як основи для опанування нових професій та допомоги у сімейному навчанні дітей”

Вища освіта

Пункт “Перехід на 3-річний бакалаврат + 2-річну магістратуру” доповнити текстом “для окремих спеціальностей та після переходу на 12-річну шкільну освіту, для студентів, які підтвердили високий рівень (ЗНО вище 185) базових знань з усіх профільних предметів” (Коментар - це більше ніж 3 предмети ЗНО — для більшості інженерних спеціальностей це має бути 5 предметів, українська, англійська, математика, фізика, хімія, для екології, біології, сільського господарства чи біотехнології це ще плюс біологія); для наукових спеціальностей 4 роки недостатньо; варто запроваджувати індивідуальну освітню траєкторію, з можливістю 3-річного бакалаврату для бажаючих, які здали всі профільні ЗНО (це більше 3 для майже всіх спеціальностей) на бал вище 185, або більше 4 років для надання можливості пройти коригувальні курси з базових дисциплін, та/або паралельно працювати та обирати кількість курсів, які реально опанувати.

До пункту “Створення механізму ендаумент-фондів для закладів освіти” додати “та наукових установ”.

Пункт “Перезавантаження роботи з іноземними студентами” має містити формулювання щодо відмови від набору непідготовлених іноземців без тривалого коригувального курсу та відмову від видачі дипломів незалежно від результатів навчання. Україна має відмовитись від практики створення репутації українських університетів як місць, де іноземець може отримати диплом незалежно від результатів навчання. Існуюча практика суперечить світовим стандартам, рух до яких декларується.

Наука

Пункт “Впровадження багатоканальної цільової системи фінансування науки з поетапним збільшенням наукоємності ВВП” не містить визначення “багатоканальної цільової системи фінансування науки” і не має сенсу. Жорстке прив’язування ролі науки в суспільстві виключно до

“наукоємності ВВП” транслює хибний месідж щодо ролі науки в суспільстві, яка не може зводитись лише до ролі в економічній стратегії, дає сигнал молоді, зацікавленій працювати в фундаментальній науці, та діючим вченим, виїжджати з країни назавжди, негативно впливає на репутацію Національної ради з відновлення України від наслідків війни щодо компетентності її членів.

Пункт “Повноправна інтеграція України в Європейський дослідницький простір” не може бути виконаний в умовах толерантності керівників держави та уряду до академічної недоброчесності, та декларованого зведення ролі науки до лише економічної.

Стор.9. **НАЦІОНАЛЬНІ ТОП ПРОЄКТИ «ОСВІТА І НАУКА» 2032**

Жоден з оголошених національних проєктів не має стосунку до науки — заголовок «ОСВІТА І НАУКА» 2032 не є коректним.

Пункт “Позбавлення освітян паперової роботи” не має сенсу — поточне бюрократичне навантаження в електронній формі значно перевищує обсяг такого навантаження в часи, коли комп'ютери не були доступними; повне усунення “паперів” значно збільшить час, та зусилля, необхідні для виконання бюрократичних вимог. Освітняни не можуть бути повністю позбавлені звітності — вони, як мінімум, мають вести облік результатів навчання.

Формулювання національних проєктів не містять означень термінів, які вживаються, і сприймаються як позбавлені сенсу.

Стор. 13 **Наука**

Пункт “Відновлення та модернізація наукової інфраструктури України спрямована на подолання не лише проблеми руйнування значної частини наукової інфраструктури, але й її модернізації до сучасних стандартів світової науки” має містити чітку інформацію щодо планів відбудови наукової інфраструктури фундаментальної науки, яка не може бути комерціалізована, і роль якої не може бути зведена до чисто економічної. Інші пункти документу, де роль науки зводиться до вузько економічної, сформульовані таким чином, що можна очікувати руйнування/продаж для руйнування того, що ще залишилося.

Стор. 14 **Сприяння розвитку людського потенціалу, науки та інновацій**

Фраза “У науковій сфері реформа покликана зупинити ізоляцію і стагнацію досліджень, скоротити розрив між дослідженнями та їх впровадженням, інтегрувати науку України в Європейський дослідницький простір” є суперечливою — у випадку, якщо декларуються дослідження виключно з метою швидкого впровадження, інтеграція науки до Європейського дослідницького простору неможлива, а ізоляція та стагнація досліджень — гарантовані. Основним фактором неможливості чи складності впровадження частини результатів досліджень, які в принципі можуть бути комерціалізовані, є несприятливе підприємницьке середовище та високі ризики переслідування з боку контролюючих органів. Ці фактори знаходяться повністю за межами сфери науки та освіти, і зведення проблем впровадження до сфери науки та освіти є хибним.

Пункт “порушення умов провадження наукової діяльності науковими та науково-педагогічними працівниками. Кількість наукових та науково-педагогічних працівників, які з початку війни залишили територію нашої країни та виїхали до інших країн, складає 1392, з них кількість осіб, які продовжують здійснювати наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність складає 1026 осіб.” вказує на відносно невелику кількість науковців, які виїхали за кордон, тобто на некоректність згадування виїзду за кордон як значного фактору скорочення кадрового потенціалу науки. Більш значними факторами є звільнення викладачів та науковців внаслідок скорочення фінансування та зменшення набору студентів. В 2022 році буде набрано значно менше студентів на наукових спеціальностях, що призведе до масового скорочення науково-педагогічних працівників, тобто загрози кадровому потенціалу науки та освіти, який вже не буде відновлений.

Плани в процесі відновлення

Вища освіта

Стор. 20

Виконання пункту “Перехід на 3-річний бакалаврат та 2-річну магістратуру сприятиме зменшенню середнього віку виходу на ринок праці фахівців з вищою освітою” призведе до зменшення середнього віку виходу на ринок праці фахівців не з вищою освітою, а з дипломами про вищу освіту. Переважна більшість випускників середньої школи не опановують програму середньої школи та планують працювати повний робочий день під час перебування в статусі студентів; за три роки на більшості спеціальностей вони не зможуть отримати належну освіту. Цей захід також призведе до значного скорочення науково-педагогічних працівників.

Пункт “Перезавантаження роботи з іноземними студентами для забезпечення привабливості та конкурентоспроможності українських закладів вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг. Зручний та прозорий вступ для іноземних громадян до закладів вищої освіти, розвиток англійських освітніх програм: 200 тис. іноземних студентів здобувають вищу освіту в Україні.” має містити формулювання щодо відмови від набору непідготовлених іноземців без тривалого коригувального курсу та відмову від видачі дипломів незалежно від результатів навчання. Україна має відмовитись від практики створення репутації українських університетів як місць, де іноземець може отримати диплом незалежно від результатів навчання. Існуюча практика суперечить світовим стандартам, рух до яких декларується.

Загальна середня освіта

Стор. 70

“кількість (частка) учнів, забезпечених оновленими навчально-методичними матеріалами, пріоритетними в умовах воєнного та післявоєнного часу (зокрема з курсів “Захист України”, STEM, курсів з соціально-психологічної підтримки, мовно-літературної, громадянської та історичної галузей тощо)” Коментар — запровадження STEM-освіти часто сприймається як заміна системної освіти на описові несистемні курси, які унеможливають подальше отримання якісної системної освіти. Україна не може дозволити собі масову слабку освіту молоді, на відміну від багатших країн, які зможуть залучати іноземців як інженерів, лікарів, науковців.

Стор. 104, пункт 7.1.5

“Реалізація початкового етапу впровадження оновленого освітнього контенту за напрямком технологій та науки (STEM): - аналіз наявних НПА, пов’язаних з реалізацією завдань STEM-освіти у закладах освіти, їх зміни/доповнення, та за потреби розроблення нових нормативно-правових актів; - формування бази даних шкіл, які можуть реалізовувати відповідно до ресурсів завдання STEM-освіти;

Політична воля реформування напрямку наявність фінансування для забезпечення обладнання для закладів освіти

– створення перспективного плану удосконалення ресурсного забезпечення закладів освіти STEM - обладнанням; - розроблення інструментів моніторингу ефективності використання STEM - ресурсів Формування механізмів мотивації закладів освіти поширювати STEM - освіту у своїй діяльності” — запровадження STEM-освіти часто сприймається як заміна системної освіти на описові несистемні “проектні” курси, які унеможливають подальше отримання якісної системної освіти без тривалих коригувальних курсів в університетах. Україна не може дозволити собі масову слабку математичну та природничу освіту молоді, на відміну від багатших країн, які зможуть залучати іноземців як інженерів, лікарів, науковців. Україна потребує, перш за все, доступу школярів до фундаментальної математичної та природничої освіти, до спеціалізованих наукових ліцеїв та профільних старших шкіл з відбором учнів та належною лабораторною базою. Аналогічне зауваження — до пунктів 7.1.19, 7.1.24. Проектно-описові курси “STEM-освіти” без завдання набуття фундаментальних базових знань не можуть забезпечити підготовку майбутніх робітників, інженерів, лікарів, науковців.

Стор. 113

Додати до пункту 8.1.7 текст “зокрема, негайно припинити політику толерантності до академічної недоброчесності в уряді, парламенті та міністерствах, припинити політику залучення до керівних посад в уряді, освіті та науці осіб, обґрунтовано звинувачених в академічній недоброчесності та таких, які продемонстрували толерантність до проявів академічної недоброчесності”.

Розділ “Наука та інновації”

стор. 192

Ключові виклики

Доповнити пункт “- відтік кадрів через війну, низький соціальний престиж професії науковця, відсутність стимулюючих кар’єрних траєкторій в дослідницькому секторі” текстом “, масові звільнення та скорочення заробітних плат внаслідок зменшення обсягу фінансування та набору студентів на складніші спеціальності, демотивуючі впливи на освітян та науковців з боку керівників освіти та уряду”.

Змінити пункт “- відсутність державної стратегії розвитку науки, яка чітко б визначала роль науки у загальній економічній стратегії”, як такий, що містить жорстке обмеження ролі науки до виключно економічної функції, демонструє некомпетентність авторів та фактичні заклики до виїзду науковців. За цим пунктом виходить, що державна стратегія розвитку науки має бути побудована як повне знищення науки та її заміна на інженерно-технологічну діяльність. Відсутність саме такої деструктивної стратегії зараз має розглядатись як перевага, а не як виклик.

Можна перенести цей пункт в розділ “Ключові можливості”, або замінити на “Відсутність державної стратегії розвитку науки, яка б визначала роль науки у розвитку людського капіталу, розвитку освіти, експертної спроможності прийняття рішень, розвитку економіки, а також передбачала відповідне цьому місцю та внеску ресурсне, інституційне та нормативне забезпечення”. Звуження ролі науки та інновацій до фактора економічного розвитку та складової лише економічної стратегії не дасть можливості в тому числі економічного розвитку. Існуюче формулювання транслює хибний месідж щодо ролі науки в суспільстві, яка не може зводитись лише до ролі в економічній стратегії, дає сигнал молоді, зацікавленій працювати в фундаментальній науці, та діючим вченим, виїжджати з країни назавжди, негативно впливає на репутацію Національної ради з відновлення України від наслідків війни щодо компетентності її членів.

Замінити пункт “низька ефективність державної системи управління наукою (застаріла, суперечлива нормативно-правова база, неадекватність наявних інструментів управління, фінансування, оцінювання якості науки її цілям, відсутність якісної системи визначення національних пріоритетів наукової та інноваційної діяльності, відсутність в країні сприятливого науково-інноваційного клімату)” на “Низька компетентність членів уряду та переважної більшості працівників міністерств, депутатів щодо суті науки та ролі науки в суспільстві, хибні уявлення щодо виключно економічної функції науки, можливості розвитку науки в умовах відсутності фінансування досліджень та заробітних плат рядових науковців та викладачів на рівні або менше рівня некваліфікованих працівників, толерантність до академічно недобросовісних осіб, які, крім репутаційної шкоди, також не можуть забезпечити належних рівень управління. Це призводить до неадекватних фінансування, управління, системи визначення національних пріоритетів наукової та інноваційної діяльності, відсутності в країні сприятливого науково-інноваційного клімату.”

Ключові можливості

Замінити пункт “використання науки та інновацій як драйвера економічного розвитку” на “Використання науки на інновацій як драйвера розвитку людського капіталу, експертної бази для прийняття державних рішень, наукової основи освіти, економічного розвитку”

Коментар: звуження ролі науки та інновацій до фактора економічного розвитку не дасть можливості в тому числі економічного розвитку — заміна фундаментальної науки на розвиток виключно технологій з потенціалом негайної комерціалізації призводить до виштовхування науковців з країни, з освіти та науки; високого ризику фінансування псевдонаукових та псевдоінноваційних проектів внаслідок низького експертного рівня осіб, які приймають відповідні рішення; примітивізації освіти, в тому числі вищої освіти та підготовки докторів філософії; високого ризику поширення ворожих впливів, деградації людського капіталу, культури та гуманітарної сфери внаслідок припинення фінансування фундаментальної науки, в тому числі суспільних та гуманітарних наук, які здебільшого взагалі не можуть бути прямо комерціалізовані. Існуючий заголовок транслює хибний месідж щодо ролі науки в суспільстві, яка не може зводитись лише до драйвера економічного розвитку, дає сигнал молоді, зацікавленій працювати в фундаментальній науці, та діючим вченим, виїжджати з країни назавжди.

Руйнація фундаментальної науки, яка не може бути негайно комерціалізована і не може бути очевидним для неспеціалістів фактором економічного зростання, практично унеможлиблює виконання більшості інших пунктів Плану відновлення.

Замінити пункт “- налагодження партнерства між державними інституціями, та громадськими об’єднаннями, бізнесом задля розбудови сучасної моделі науки на різних рівнях” на “налагодження партнерства між державними інституціями, науковими установами та громадськими об’єднаннями, бізнесом задля розбудови сучасної моделі науки на різних рівнях.

Стор. 193.

Ключові обмеження

Додати пункт “Толерантне системне ставлення до академічної недоброчесності в процесі відбору та збереження кадрів, оцінювання результатів навчання та атестації кадрів, що призводить до зростання корупційних та репутаційних ризиків, низької якості управління, низької якості освіти”.

Додати пункт “Демотивуючі впливи з боку керівників освіти та уряду на кадровий потенціал — немотивовані звільнення викладачів та науковців, що перебувають за кордоном та мають умови для дистанційної роботи, заяви про повне припинення фінансування науки (крім вузьких технологічних проектів) в майбутньому, звуження ролі науки до виключно економічної, зменшення заробітної плати та звільнення через зменшення набору студентів, зменшення навантаження та скасування встановлених законодавством надбавок”

Додати до пункту “відсутність вичерпної інформації та аналітики, необхідної для прийняття якісних управлінських рішень щодо сфери науки” та відмова залучати кваліфіковані кадри, спроможні використовувати та генерувати якісну інформацію та аналітику

Цілі, завдання, етапи Плану відновлення за напрямом «Наука та інновації» в обраній сфері:

стор. 196

Пункт “Проблема 3. Відсутність державної стратегії розвитку науки, яка чітко б визначала роль науки у загальній економічній стратегії та її очікуваний внесок у створення інновацій та технологій у пріоритетних для держави напрямках. Низькотехнологічна структура економіки має обмежену потребу в науці, результатом чого є низька інноваційна активність виробничих підприємств та бізнесу, купівля стандартних готових рішень замість попиту на дослідницькі продукти, відсутність значного фінансування наукової сфери з боку приватного сектору, низький рівень комерціалізації розробок.” некоректно відзначає як проблему “Відсутність державної стратегії розвитку науки, яка чітко б визначала роль науки у загальній економічній стратегії та її очікуваний внесок у створення інновацій та технологій у пріоритетних для держави напрямках.”

Оцінка відсутності такої стратегії як проблеми містить жорстке обмеження ролі науки до виключно економічної функції, демонструє некомпетентність авторів та фактичні заклики до виїзду науковців. За цим пунктом виходить, що державна стратегія розвитку науки має бути побудована як повне знищення науки та її заміна на інженерно-технологічну діяльність.

Замінити пункт на “Відсутність державної стратегії розвитку науки, яка б визначала роль науки у розвитку людського капіталу, розвитку освіти, експертної спроможності прийняття рішень, розвитку економіки, а також передбачала відповідне цьому місцю та внеску ресурсне, інституційне та нормативне забезпечення”. Звуження ролі науки та інновацій до фактора економічного розвитку та складової лише економічної стратегії не дасть можливості в тому числі економічного розвитку. Існуюче формулювання транслює хибний месідж щодо ролі науки в суспільстві, яка не може зводитись лише до ролі в економічній стратегії, дає сигнал молоді, зацікавленій працювати в фундаментальній науці, та діючим вченим, виїжджати з країни назавжди, негативно впливає на репутацію Національної ради з відновлення України від наслідків війни щодо компетентності її членів.

Стор. 198

Доповнити пункт “Проблема 4. Зниження наукового кадрового потенціалу у зв’язку з війною, міграцією, низьким соціальним статусом професії науковця, відсутністю стимулюючих кар’єрних траєкторій в дослідницькому секторі (повільне зростання заробітної плати між кар’єрними сходинками, заробітна плата і просування не пов’язане з якістю досліджень, неконкурентноздатність заробітної плати з ринком, при відсутності «соцпакету» компенсацій, відсутність ринку «навколонаукових» позицій)” текстом “, масовими звільненнями науково-педагогічних працівників та зменшення навіть номінальних заробітних плат, в тому числі внаслідок зменшення набору студентів складніших спеціальностей, демотивуючими зверненнями керівників держави, міністерств та авторів документів Кабінету Міністрів, які заявляють про неможливість фінансування фундаментальної науки в Україні та про зведення ролі науки до виключно економічної, та про прийнятність перебування на посадах академічно недобросовісних осіб”.

Цільовий пункт “Призупинення відтоку молодих науковців, вимивання науковців середньої вікової групи та створення умов для їх повернення в Україну” суперечить трактуванню ролі науки як виключно економічної. Декларації Плану та твердження керівників міністерств містять месіджі, що стимулюють до масового виїзду молодих вчених та науковців середнього віку за межі України внаслідок відсутності намірів фінансування фундаментальної науки. Трактування ролі науки як елементу економічної стратегії означає стимулювання виїзду всіх науковців, які не можуть перетворитись на інженерів-технологів. Фактори ускладнення інноваційного розвитку визначаються виключно загальним підприємницьким кліматом, будь-які можливості стимулювання інновацій перебувають за межами сфери освіти та науки.

“Ціль 4. Кадровий науковий потенціал є спроможним та здійснює проведення якісних досліджень і створення наукових розробок. “ Цей пункт використовує некоректну термінологію “наукові розробки”. Створення “розробок” - це інженерно-технологічна діяльність за межами науки.

Стор. 199

“додаткові витрати на оплату праці складатимуть 15-20% у рік від фонду заробітної плати 2021 року (без врахування інфляції), зокрема, 500 млн грн на Національну систему дослідників”

заплановане зростання витрат на оплату праці означає значне зниження фонду заробітної плати і не може вважатись засобом збереження кадрового потенціалу.

Стор. 205

Пункт “III - фундаментальна наука (передова наука на світовому рівні, спроможна ефективно брати участь у міжнародних колабораціях, але без короткострокової прикладної перспективи, це український аналог Max-Planck Gesellschaft, частина постійні співробітники, що одночасно працюють в ЗВО, частина «постдоки»- науковці з строковими трудовими договорами. Базове фінансування потребує узгодження із напрямками відновлення та розвитку економіки 50% забезпечує «постійним» помірний рівень з/п і витрати на підтримку обладнання, 50% фінансування йде на конкурсній основі на ставки постдоків і додаткові ресурси)” суперечить декларованій вище виключно економічній ролі науки. Щодо наукових співробітників, які паралельно працюють в ЗВО — запровадження такої практики потребує зміни законодавства щодо оплати праці. Зараз науковий працівник, навіть доктор наук, без попереднього значного педагогічного стажу, у випадку початку роботи в ЗВО буде отримувати лише мінімальну заробітну плату на ставці асистента і може вести лише практичні заняття. Науковий працівник, який веде заняття для докторантів, які навчаються на програмі докторів філософії, не може включати таку роботу в педагогічний стаж. З тексту випливає, що фундаментальна наука без короткострокової прикладної перспективи не може отримувати ніякого базового фінансування, яке потребує узгодження із напрямками відновлення та розвитку економіки. Пункт згадує фундаментальну науку, але фактично декларує неможливість існування фундаментальної науки та стимулює виїзд вчених, бо в Україні плануються лише короткострокові позиції без коштів на підтримку обладнання та заробітну плату постійних працівників. В Україні є досвід повністю конкурсного фінансування всіх витрат на наукову роботу в університетах, але цей досвід є переважно негативним.

Стор. 206

Пункт “Провести аналіз впливу якості наукової діяльності ЗВО на обсяг державного фінансування з часу введення формульного фінансування (за формулою та з інших державних інструментів).” потребує значних коштів та кваліфікованих експертів. Простий підрахунок кількості статей в індексованих журналах не має стосунку до оцінки якості наукової діяльності ЗВО.

Виконання пункту 2.9 “Збільшити частку грантової підтримки наукових і науково-технічних проєктів через Національний фонд досліджень у загальному обсязі фінансування наукової діяльності за рахунок загального фонду державного бюджету до 15%.” потребує відповідного збільшення загального обсягу фінансування досліджень.

Стор.209 “Ціль 3. Формування та реалізація комплексної державної стратегії розвитку науки і технологій у синергії з економікою” - формулювання транслює хибний месідж щодо ролі науки в суспільстві, яка не може зводитись лише до синергії з економікою, дає сигнал молоді, зацікавленій працювати в науці, та діючим вченим, виїжджати з країни назавжди.

Пункт 3.1. “Визначення пріоритетних напрямів досліджень і розробок для розвитку стратегічних галузей економіки з поступовим переходом досліджень і розробок на стандарти ЄС” - суперечливе формулювання. Стандарти ЄС щодо досліджень не мають стосунку до стратегічних галузей економіки. Проте, ці стандарти мають стосунок до неприпустимості толерованої навіть на найвищому рівні в Україні академічної недоброчесності, та до необхідності забезпечення належного фінансування досліджень та соціальних стандартів для науковців.

Інші пункти 3.2, 3.3 так само пропагують хибні уявлення щодо виключно економічної ролі науки, де стратегічні напрямки розвитку мають визначати некомпетентні та немотивовані люди, та дають сигнал молоді, зацікавленій працювати в науці, та діючим вченим, виїжджати з країни назавжди.

Виконання пункту 3.13 “Впровадити регулярне заслуховування спеціальним державним комітетом (на рівні прем’єра/віце-прем’єра з науки, міністрів, голів комітетів ВР) доповідей про стан в окремих галузях науки і технології, пропозицій стратегічно важливих програм” потребує значних коштів на створення надлишкового державного комітету (чи агенції, за російським зразком), та не є потрібним за наявності Національної наукової ради, до функцій якої входить заслуховування таких доповідей.

Виконання пункту 3.15 “Розвивати участь України в міжнародних інфраструктурах, таких як CERN (де Україна є асоційованим членом), ITER, EMBL, Міжнародна космічна станція та інші.” є неможливим та недоцільним в умовах розвитку виключно економічної ролі науки. В декларованих умовах Україна не зможе підтримувати належний кадровий потенціал для змістовної участі, а візити делегацій з некваліфікованих працівників МОН не є доцільними.

Формулювання Цілі 4 “Ціль 4. Кадровий науковий потенціал є спроможним та здійснює проведення якісних досліджень і створення наукових розробок” некоректне. Цей пункт використовує некоректну термінологію “наукові розробки”. Створення “розробок” - це інженерно-технологічна діяльність за межами науки.

Стор. 213

Пункт 4.1. “Створити базу даних втрат наукового персоналу (отримали статус ВПО, виїхали за межі України, загинули та/або втратили зв’язок з наукою або зміни вид діяльності) та фактично наявного персоналу (детальна статистика за науковими дисциплінами та рівнем освіти)” доповнити словами “були звільнені внаслідок зменшення фінансування, зменшення набору студентів, або звільнились внаслідок неприйняттого рівня заробітної плати”.

Пункт 4.7 “Посилення політики дотримання академічної доброчесності у науковій спільноті.” переформулювати наступним чином у зв’язку з тим, що відсутню політику посилити неможливо - “Змінити законодавство з метою забезпечення можливості звільнення науково-педагогічних працівників, ректорів, проректорів та державних службовців, в тому числі членів уряду, обґрунтовано у відповідності до Закону України “Про освіту” звинувачених в академічній недоброчесності. Тракувати додаткові вимоги судових рішень чи дороговартісних експертиз за

наявності порівняльних таблиць з некоректними текстовими запозиченнями як підтримку академічної недоброчесності.”

Пункт 4.9 “Розроблення та прийняття нормативно-правової бази для створення посад з подвійною афіліацією (ЗВО/НУ) та диференційованих умов трудових договорів (контрактів) наукових і науково-педагогічних працівників з гнучкими частками наукової роботи і викладання” доповнити текстом “Надати можливість кандидатам та докторам наук, що мають вчене звання старшого наукового співробітника або старшого дослідника, працювати в ЗВО на посадах доцентів без додаткового отримання вченого звання доцента з врахуванням наукового стажу на рівні з педагогічним стажем”. Зараз науковий працівник, навіть доктор наук, без попереднього значного педагогічного стажу, у випадку початку роботи в ЗВО буде отримувати лише мінімальну заробітну плату на ставці асистента і може вести лише практичні заняття. Науковий працівник, який веде заняття для докторантів, які навчаються на програмі докторів філософії, не може включати таку роботу в педагогічний стаж.

Стор.214

Пункт 4.10 “Запровадження програм “притоку мізків” є чисто декларативним та не може бути виконаним в умовах відсутності фінансування фундаментальної науки та несприятливого підприємницького клімату для впровадження технологічних розробок.

Стор. 216

Пункт 4.15 “Активізація участі українських вчених в програмах і конкурсах міжнародних та іноземних наукових організацій” є чисто декларативним та не може бути виконаним в умовах відсутності фінансування базового фундаментальної науки. Участь в наукових грантах потребує наявності афіліації та базового фінансування.

Пункт 4.17 “Популяризація наукової діяльності та наукових здобутків” передбачає початок виконання в липні 2023 року, коли фінансування фундаментальної науки вже має бути значно зменшене, і кількість спроможних займатись популяризацією науковців буде дуже незначною.

Стор. 221

Пункт 6.6 “Провести огляд видатків за бюджетними програмами, які підтримують міжнародну наукову співпрацю, оцінити ефективність відповідних фінансових інструментів та оновити їх” доповнити текстом “в тому числі передбачити кошти для участі кожного окремого вченого в міжнародних конференціях; на початковому етапі окремих обмежених сум для такої участі для кожного вченого, який володіє англійською мовою на рівні хоча б B2”.

ДОДАТКИ

Наука та інновації

Додаток 1. Список загальнонаціональних проєктів на виконання завдання з підпункту 2.3

Стор.293

Виконання пункту “Відновлення та модернізація наукової інфраструктури України спрямований на подолання не лише проблеми руйнування значної частини наукової інфраструктури, але й її

модернізації до сучасних стандартів світової науки” - потребує чіткої однозначної відповіді — Україна планує підтримувати і розвивати фундаментальну науку, чи будуть фінансуватись лише вузькі інженерно-технічні розробки, які можна негайно комерціалізувати. Наприклад, немає сенсу відновлювати телескоп, якщо астрономи бездоказово оголошені неефективними та звільнені, і їм з статусу безробітних запропоновано шукати міжнародні гранти для своїх зарплат та утримання інфраструктури.

Пропозиції щодо загального змісту документу

1. Документ містить численні суперечності щодо розуміння ролі науки в суспільстві. З одного боку, наука згадується виключно як складова економічної стратегії та фактор економічного розвитку — проте, за умови трактування такої ролі науки не має сенсу відновлення та модернізація переважної більшості наукової інфраструктури, потрібно чесно сказати студентам наукових спеціальностей та вченим, які не можуть чи не бажають стати інженерами-технологами, що вони мають шукати роботу за кордоном чи за межами науки, і не ставити завдань щодо підтримки кадрового потенціалу. Так само у випадку прийняття виключно економічної ролі науки не мають сенсу плани відкритої науки (комерційні розробки не можуть бути відкритими), участі в провідних міжнародних організаціях фундаментальної науки (наприклад, CERN) в будь-якій іншій ролі крім підрядників для участі в розробці обладнання, вища освіта з наукових спеціальностей.

Автори документу не розуміють справжньої ролі науки в сучасному суспільстві, яка далеко не обмежується економічною роллю. Наука необхідна, зокрема, для підтримки належного експертного середовища для допомоги у прийнятті обґрунтованих рішень (урядовці нездатні приймати такі рішення самостійно без експертної підтримки, що демонструє і низька якість Плану відновлення); підтримки наукового характеру освіти, підтримки репутації країни як модерної та розвиненої, включення у світову наукову спільноту, підвищення якості людського капіталу нації за рахунок збереження в країні людей з серйозною освітою та високим рівнем мислення. Україна потребує власної гуманітарної науки для формування розуміння власної історії, цінностей, сенсів. Якщо не фінансувати власну гуманітарну науку (яка не може бути комерціалізована і не має безпосередньої економічної ролі) — її фінансуватиме країна-агресор, в тому числі створюючи через таких “вчених” мережі коригувальників ракетних обстрілів.

Документ містить численні згадки про “ефективність/неефективність” без визначення критеріїв, тобто чиновники можуть просто назвати неефективним все, що їм не подобається, чого вони не розуміють чи все, де за рахунок ліквідації установ можна знайти ресурс для збагачення окремих осіб. Або назвати ефективними псевдонауковців, переповідачів радянських міфів, які подобаються чи зможуть зацікавити. Такі формулювання положень про ефективність свідчать перш за все про неефективність та некомпетентність авторів документу.

Послідовно невірно визначаються фактори загроз кадровому потенціалу — наявна міграція за кордон є вкрай незначним фактором, тому що навіть тимчасові позиції отримали зараз дуже мало вчених, практично всі без шансів на продовження. Реальним ризиком є масові звільнення внаслідок зменшення бюджетного фінансування та зменшення набору студентів, та обіцянки припинення фінансування наукових досліджень, які не можуть бути негайно комерціалізовані.

Провідні та потенційні молоді вчені — чоловіки віком від 18 до 60 років, які не можуть виїхати зараз та не бажають ставати інженерами-технологами, будуть намагатись виїхати негайно після виникнення можливості виїзду.

До всіх розділів щодо шкільної, позашкільної освіти та освіти дорослих необхідно додати положення щодо надання можливості отримання додаткової наукової освіти для школярів та дорослих, та базової шкільної освіти для дорослих, які в свій час отримали документи про освіту, але не отримали освіти. Є значний міжнародний досвід такої освіти.

Пункти щодо академічної доброчесності є чисто декларативними та спрямовані на підтримку діючої політики толерування та підтримки академічної недоброчесності, в тому числі посадових осіб, та масової академічної недоброчесності в освітньому процесі через “збереження контингенту”, відповідне збереження посад науково-педагогічних працівників та позитивне оцінювання осіб, які не виконали програму, не мали базової освіти для опанування наступного етапу та не мали ніяких результатів навчання, залучення іноземних громадян у якості студентів незалежно від рівня базової підготовки, знання мови та видачі дипломів практично без вимог до результатів навчання. Без дієвої політики нульової толерантності до академічної недоброчесності витрати бюджетних коштів на освіту є марними, вища та професійна освіта для більшості студентів перетворюються на соціальну послугу з надання статусу студента та амортизації безробіття.